

Tekstuaalisen tekijyyden ulottuvuuksia verkkokeskustelujen kontekstissa

Liisa Kääntä
Nyky-suomen ja kääntämisen yksikkö
Vaasan yliopisto

Eveliina Salmela
Viestintätieteiden yksikkö
Vaasan yliopisto

The present article deals with textual authorship in three kinds of Finnish online discussions, which differ in terms of registration policies, usage of names and pseudonyms and the technical construction of the discussions. The online discussions were analyzed from the point of view of how participants show their authorship in them. The results of the analysis combining computer-mediated discourse analysis and lexical-semantic analysis show that authorship is manifested through the continuum from the explicit to the implicit expressions. Participants in the online discussion manifest explicit authorship using for example singular first person nouns and other means that amplify their own interpretation and communication, whereas implicit authorship is manifested for example through citing text that someone else has written. These dimensions of authorship are also largely defined by the contexts of the online discussions, as participants on open discussion board where temporary pseudonyms are preferred possess less need for pointing out one's own authorship and expertise than on discussion board where participants use more permanent pseudonyms or real names.

Avainsanat: anonymiteetti, eksplisiittisyys, implisiittisyys, tekijyys, tekstuaalisuus, verkkokeskustelu

1 Johdanto

Tekijyys eri muotoineen ja lähikäsitteineen on edelleen ajankohtainen tutkimuskohde verkkoviestinnän alalla. Tekijyys on esimerkiksi sisällytetty tai rinnastettu sellaisiin käsitteisiin kuin *identiteetti* ja *rooli*: tällöin verkossa viestivä luo teoillaan erilaisia identiteettejä erilaisissa viestintätilanteissa (ks. mm. Graham 2016; Page 2016; Schwämmlein & Wodzicki 2012; Johansson 2014; myös McDonald & Woodward-Kron 2016). Lisäksi identiteettien ja roolien konstruoinnin myötä verkossa viestivä henkilö, kirjoittaja eli tekijä, ilmentää omaa auktoriteettiaan sanomansa suhteen; tekijyyttä on siis lähestytty myös auktoriteetin sekä kirjoittajuuden näkökulmasta (vrt. Sokól 2012).

Eräänlaisena tekijyyden vastinparina verkossa on usein myös *anonymiteetti*. Se viittaa tekijyyden tai alkuperän tuntemattomuuteen, nimettömyyteen ja tunnistamattomuuteen (Merriam-Webster Online Dictionary 2016), eli muiden kyvyttömyyteen tunnistaa tai yksilöidä henkilöä siten, että häntä voitaisiin esimerkiksi arvostella, kritisoida tai rankaista (Christopherson 2006: 3044; Zimbardo 1969). Monissa verkkopalveluissa on mahdollista esimerkiksi kirjoittaa viestejä täysin anonymisti. Tutkittaessa anonymiteetin vaikutusta ihmisen käyttäytymiseen yksi keskeisimmistä teorioista on Zimbardon (1969) deindividuaatio- eli epäyksilöllistymisteoria (ks. Tieteen termipankki 2016). Epäyksilöllistyminen tarkoittaa, että ryhmässä olevia yksilöitä ei nähdä eikä heihin

kiinnitetä huomiota yksilöinä, mikä johtaa itsearvioinnin vähenemiseen sekä vähentyneeseen huoleen itseän kohdistuvasta sosiaalisesta vertailusta tai arvioinnista (Festinger, Pepitone, & Newcomb, 1952: 382; Christopherson 2006: 3044). Anonymiteetti voi hämärtää ryhmän jäsenten yksilöllistä panosta ja lisätä kollektiivisuuden ja ryhmän normien keskeisyyttä siten, että ryhmän jäsenten huomio keskittyy heidän itsensä sijasta ryhmän toimintaan (Postmes, Spears, Sakhel & de Groot 2001). Tässä mielessä anonymiteetti voi olla myönteinen piirre yhteisöllisyyden rakentamisessa.

Anonymiteetin ja epäyksilöllistymisen kautta tekijyyttä lähestytään vähentävästä ja etäännyttävästä näkökulmasta, kun taas läsnäolon ja osallistumisen tapoja käsitelleet tutkimukset lähestyvät sitä ilmiönä, joka vahvistaa verkkokeskustelun osallistujien sekä yksilöllistä että vuorovaikutuksellista läsnäoloa (ks. esim. Helasvuo 2014; Kyllönen 2012; myös Herring 2004; Page 2016). Toisaalta näissä tutkimuksissa lähtökohdat ovat olleet toisenlaiset kuin käsillä olevassa artikkelissa, koska tutkittavana ei ole ollut niinkään itse tekijyys vaan muut ilmiöt, joihin se sisältyy. Muun muassa Dervinin ja Riikosen (2014) mukaan tekijyyttä kuvastavilla kielellisillä keinoilla voidaan ilmaista sitä, kuinka vahvasti tai heikosti verkkoviestintään osallistuva tekijä on läsnä. Esimerkiksi tekijyyden osoittaminen erilaisilla minä-muodoilla kuvastaa vahvaa läsnäoloa ja osallistumista. Heikompaa läsnäoloa – ja siten etäännytettyä tekijyyttä – kuvastaa puolestaan runsaampi me-muodon käyttö tai passiiviset ilmaukset (vrt. McDonald & Woodward-Kron 2016; Sokól 2012). Näillä on myös havaittu olevan vaikutusta siihen, kuinka yhteisöllisenä jokin verkkoviestinnän foorumi näyttäytyy (esim. Herring 2004; Kyllönen 2012; myös emt.).

Käsillä oleva artikkelimme lähtee liikkeelle edellä esitellystä kolminaisuudesta eli tekijyyden, anonymiteetin ja yhteisöllisyyden yhdistämisestä. Tarkastelemme tekstuaalisen tekijyyden ulottuvuuksia kolmenlaisissa verkkokeskustelukonteksteissa, joista yksi on virallinen ja suljettu foorumi (Moodle-oppimisympäristö) ja kaksi muuta ovat epävirallisia, julkisia ja avoimia foorumeita (Lampopumpu.info, Suomi24.fi) (ks. Herring 2007). Aloitamme ilmiön käsittelyn määrittelemällä, mitä tekstuaalinen tekijyys voi tarkoittaa ja mistä näkökulmasta me sitä tarkastelemme (luku 2). Sen jälkeen esittelemme käytetyn aineiston ja menetelmän. Luvussa 4 havainnollistamme muutamien esimerkkien avulla, minkälaista tekijyyttä aineistosta löydettiin. Viimeisessä luvussa pohdimme tuloksia ja tekijyyden eroja erilaisten verkkokeskusteluiden välillä.

2 Tekstuaalinen tekijyys

Käsitämme tekijyyden representaationa verkkokeskustelun osallistujan monipuolisesta toiminnasta, jolla hän tuo omia näkemyksiään, kokemuksiaan ja tietojaan mukaan keskusteluun. Kyse on siten diskursiivisista valinnoista, joilla yksittäinen verkkokeskustelun osallistuja luo kuvaa itsestään tietynlaisena tekijänä ja toimijana (mm. Sokól 2012; ks. myös Johansson 2014). Tässä mielessä tekijyys muistuttaa identiteetin käsitettä,

mutta näemme tekijyyden suoraviivaisempänä ja konkreettisempänä käsitteenä kuin identiteetin, jonka tarkastelu edellyttäisi useita lähtökohtia ja näkökulmia (esim. Schwämmlein & Wodzicki 2012). Tekijyyttä on mahdollista tarkastella konkreettisesti siitä näkökulmasta, millä tavalla verkkokeskusteluviestin kirjoittaja antaa itsensä näkyä kielenkäytössään (vrt. mm. Dervin & Riikonen 2014).

Esimerkiksi Gilesin (2016) mukaan tekijyys voidaan verkkokeskusteluissa nähdä yksilöllisenä äänenä, jota kehystävät muun muassa kirjoittajan nimi tai nimimerkki, mahdollinen kuva tai muu identifioiva symboli. Tekijyys on siten lähtökohtaisesti tekstuaalista, kun on kyse verkkokeskusteluista¹. Verkkokeskustelun viestien kirjoittaja identifioituu tekstuaalisilla elementeillä ja nimenomaan verbaalisilla keinoilla. Tekijän on siis verbaalisesti osoitettava, mikä on hänen sanomaansa ja mikä ei, eikä tässä toiminnassa ole mahdollista esimerkiksi ilmaista eleillä tai äänensävyillä ja -painoilla tekijyyttä. Näin muun muassa erilaiset symbolit, välimerkit, tekijyyttä ilmaisevat sanavalinnat, nimet ja nimimerkkien käytöt ovat tekstuaalisia keinoja tekijyyden ilmaisemiseen asynkronisissa verkkokeskusteluissa (vrt. mm. Herring 2004).

3 Aineisto ja menetelmät

Artikkelissa käytetty aineisto koostuu kolmenlaisista asynkronisista verkkokeskusteluista, jotka edustavat kirjoittajien väitöstutkimusten aineistoja. Ensinnäkin aineistona on verkkokeskusteluja, jotka on kerätty Moodle-oppimisympäristössä käydyistä suomen kielen verkkokurssista Tieteellinen kirjoittaminen suomeksi vuosina 2009 ja 2010. Koska nämä keskustelut kuuluvat yliopisto-opiskelijoiden verkkokurssiin, ne voidaan määrittellä suljetuiksi verkkokeskusteluiksi, jotka edellyttävät rekisteröitymistä, joissa kirjoitetaan oikeilla nimillä ja jotka ovat tehtäväorientoituneita. Kyse on institutionaalisesta ja virallisesta kielenkäyttötilanteesta. Näistä keskusteluharjoituksista artikkeliin on valikoitu sellaisia, joissa teemat keskittyvät tutkielman kirjoitusprosessiin; otoksessa on näin mukana 64 viestiketjua. Käytännössä aineistona on ollut viestiketjuja pääosin vuoden 2010 viidestä kurssista (aineiston lyhenne TKS).

Toisena aineistona on lämpöpumppuihin liittyviä keskusteluja, jotka on kerätty kahdelta eri keskustelupalstalta Lampopumput.infosta (lyhenne LP) ja Suomi24.fi:sta (lyhenne S24). Molemmilla palstoilla osallistuminen on vapaaehtoista ja niitä voi lukea kuka tahansa ilman kirjautumista tai rekisteröitymistä. Lampopumput.info on erikoistunut alan harrastajien ja asiantuntijoiden palsta, ja Suomi24 on puolestaan lähes kaikkien mahdollisten keskustelunaiheiden yleispalsta. Lampopumput.info vaatii viestien kirjoittajilta palveluun rekisteröitymisen, kun taas Suomi24-palstalle on mahdollista kirjoittaa viestejä täysin anonyymina. Suomi24-palstaa voitaisiin siten luonnehtia täysin

¹ Tekstuaalinen tekijyys on kuitenkin nähty myös muilla tavoin. Esimerkiksi Cooren (2008) esittää tekstuaalisen tekijyyden elottomien artefaktien ominaisuudeksi, mikä eroaa suuresti meidän näkemyksestämme.

avoimeksi keskustelupalstaksi. Otoksessa on mukana 195 viestiketjua, joiden avausviesti tähtää tiedon saamiseen. Otokseen on poimittu viestiketjut, joiden uusin viesti on kirjoitettu viimeistään 31.12.2011.

Edellä esiteltyä aineistoa on lähestytty laadullisella analyysillä, jossa on yhdistetty tietokonevälitteisen viestinnän diskurssianalyysia (esim. Herring 2007, 2004) tekijyyssäsiteen leksikaalisiin ja semanttisiin ulottuvuuksiin. Tekijyyttä on näin tarkasteltu katsomalla niitä kielellisiä valintoja, jotka ilmentävät kirjoittajan tekijyyttä joko epäsuorasti eli implisiittisesti tai suorasti eli eksplisiittisesti (esim. Kyllönen 2012; myös mm. Helasvuo 2008). Mainittuja valintoja on peilattu verkkokeskustelujen kontekstuaalisiin tekijöihin, kuten keskustelufoorumien tekniseen rakentumiseen, rekisteröitymiskäytäntöihin, osallistujien määrään ja keskusteluteemaan (vrt. Herring 2007).

4 Implisiittisiä ja eksplisiittisiä tekijyyden ulottuvuuksia

Tässä luvussa esittelemme aineistosta havaittuja tekijyyden ilmentymiä. Vaikka olemme jakaneet tulokset implisiittisiin ja eksplisiittisiin tekijyyden ulottuvuuksiin, käytännössä kohdekeskusteluissa liikutaan sujuvasti näiden ulottuvuuksien välillä ja jopa yhdessä viestissä voidaan ilmaista tekijyyttä monin eri tavoin. Käsittelemme ensimmäiseksi implisiittistä tekijyyttä, joka etäännyttää ja häivyttää tekijän yksilöllistä ääntä ja joka siten tarjoaa mahdollisuuksia yhteisölliseen viestintään (ks. esim. Postmes ym. 2001). Toisessa alaluvussa on vuorossa eksplisiittinen tekijyys, jolla tekijä voi puolestaan korostaa omaa osallistumistaan ja jolla voidaan säädellä kirjoittajasta tulkittavaa asiantuntijuuden määrää.

4.1 Tekijyyden häivyttäminen

Kaikissa kolmessa verkkokeskustelun kontekstissa, joita olemme tarkastelleet, esiintyy tekijyyden häivyttämistä. Tällaisissa tapauksissa keskustelua viedään eteenpäin niin sanotusti aihe edellä, eli osallistujat keskittyvät enemmän itse aiheeseen kuin siihen, kuka sanoo tai osaa sanoa aiheesta jotain. Esimerkissä 1 verkkokurssin opiskelija Anssi osallistuu tiedonhaku-ketjun keskusteluun tekijää häivyttävällä sanomalla².

- (1) ANSSI: Hyvä tapa on etsiä yksi relevantti, uudehko ja hyvätasoinen tutkimus ja tutustua sen "introduction" ja "previous literature" -kappaleisiin sekä etsiä niistä aiheeseen liittyvät aikaisemmat tutkimukset. [TKS tiedonhaku]

Vaikka viestin tunnistetiedoissa näkyy Anssin nimi, ja viesti on siten jäljitettävissä tietyn tekijän kirjoitukseksi, viestissä ei kuitenkaan ole eksplisiittisiä tekijän ilmauksia. Anssi esittää viestissä tiedonhakuun liittyvän vinkin subjektittomasti, antamalla

² TKS-aineistossa opiskelijat osallistuvat omilla nimillään (etu- ja sukunimellä). Anonymiteetin varmistamiseksi mutta käsiteltävän ilmiön valaisemiseksi nimet on muutettu. Osallistujilta on saatu lupa viestien tutkimuskäyttöön.

yleispätevän ohjeen ilman, että asettuu itse ohjeen antajaksi. Päinvastoin Anssi esittää ohjeen *hyvänä tapana*, joka on jossain ja jonkun toimesta sellaiseksi havaittu. Tämä muistuttaa suomen kielelle tyypillisiä nollapersoonaisia rakenteita, joissa subjektittomuudesta huolimatta on tulkittavissa joku tekijäksi, puhujaksi kontekstin perusteella (VISK § 914, 1363, 1347; ks. myös esim. Helasvuo 2008). Näin on mahdollista olettaa, että Anssi on yksi niistä, jotka ovat kokeneet ohjeen hyvänä ja pystyy siten välittämään sen korostamatta omaa tekijyyttään tai kokemustaan. Lause voisi alkaa myös *minusta*-sanavalinnalla, jolloin tekijä olisi esillä eksplisiittisemmin. Nykyisellä, subjektittomalla muotoilulla kirjoittaja ei ota vastuuta ohjeen antamisesta, vaan vastuu tulkinnasta on lukijalla. (Vrt. esim. Helasvuo 2014: 44–46.)

Tekijän häivyttämistä on nähtävissä myös esimerkissä 2, jossa tekijyys piilotetaan antamalla ääni ulkopuoliselle lähteelle, artikkelille. Tekijyyttä häivyttää lisäksi se, että viestin kontekstina toimii LP-keskustelupalsta, jossa tekijä voi esiintyä nimimerkillä eikä aidolla, tunnistettavalla nimellä.

- (2) [...] Tuossa jo aiemmin palstalla X³ kaivelin tuota oheista artikkelia: [linkki] Artikkelissahan oli normeerattu kolmella kylmäainella [sic] (R404/410/290) muutoin lähes identtiset pumput vastaamaan kapasiteeteiltaan (n.10kW kylmätehoa pakastimessa) toisi-aan; propaanin kohdalla piti ainoastaan Hz 60=>Hz 66 ja R404/290 :lla lauhduttimen nestekiertoa muutettiin [sic] R410:aan verrattuna !
Itse höyrystin ja lauhdutin olivat "järeitä" kooltaan .
Paisarihan oli tavallinen käsisäästöinen neulaventili! [sic]
Kuitenkin tuo tarvittava massavirtaus (g/s) propaanilla oli häkellyttävän pieni ,joten oletan että DIY-split versioissa EEV:n maksimit eivät ole rajoitteena vaan nimenomaan tuo alapää! [...] [LP, EEV-R407/410 splitin ohjaus kun R290/HC kylmäaineena] ⁴

Esimerkissä kirjoittaja viittaa artikkeliin, johon viestissä on suora linkki. Kirjoittaja viittaa artikkeliin ilmauksella *Artikkelissahan* ja referoi omin sanoin artikkelin sisältöä, mitä hän indikoi käyttämällä artikkelissa kerrotuista asioista mennyttä aikamuotoa (*oli normeerattu, piti* jne.). Viittaaminen fokusoidaan artikkelin sisältöön eikä artikkelin kirjoittajaan. Viestin kirjoittajan tekijyys ilmenee implisiittisesti predikaatin persoonapäätteessä, viestin alussa: *aiemmin palstalla X **kaivelin** tuota oheista artikkelia*. Persoonapäätte on suomen kielessä kyllä subjektin tunnus, mutta tällaisessa kontekstissa se ei korosta tekijyyttä; lauseen sanajärjestys vaikuttaa myös siihen, että tekijyyden ilmaus on minimaalinen ja voi olla vaikeasti havaittavissa. Tekijyyttä hämärtää myös se, että kaiveleva ja referoiva ”minä” kirjoittaa nimimerkin alla, eikä siten ole kovinkaan selvästi yksilöitävissä (ks. Giles 2016; vrt. myös Helasvuo 2014). Predikaatin valinnalla kirjoittaja osoittaa pääsýnsä artikkeliin ja tulkintansa siitä, mitä hän sitten käyttää perusteluna sanomalleen. Oma tekijyys palvelee siis artikkelin sisällön välittäjänä, ei niinkään omien näkemysten tai kokemusten ilmaisemisena. Toisaalta kirjoittaja luo kuvaa itsestään toimijana, joka on perehtynyt aiheeseen, viittaamalla viestin alussa aiempaan

³ Palstan nimi on anonymisoitu aineistosta.

⁴ Alleviivaukset esimerkissä lisätty jälkikäteen.

viestiinsä toisella keskustelupalstalla (*aiemmin palstalla X*). Siitä huolimatta tuotetta esitellään, kehuaan ja arvioidaan artikkelin sanoin.

Toisenlaista tekijyyden häivyttämistä ja ulkopuolisen lähteen käyttöä on nähtävissä esimerkiksi 3, joka on S24-aineistosta, jossa tekijyys lähtökohtaisesti on väliaikaista ja anonyymia.

- (3) HS uutinen tänään: [linkki]
Vapo sulkee kolme pellettitehdasta ja puolittaa pellettien tuotannon. Pellettituotanto on syvästi tappiollista.
Asentakaa pellettikattiloita vain jos otatte tietoisesti riskin ettei pellettejä saa tai että hinta nousee rajusti. [S24, Vesi ilppi]

Kirjoittaja viittaa viestissä ensin lähteeseen otsikon tapaisesti (*HS uutinen tänään*), antaa linkin siihen ja referoi lyhyesti lähdetekstin sisällön. Lähdettä käytetään perusteluna viestin lopun ilmaukselle (*Asentakaa pellettikattiloita vain jos otatte tietoisesti riskin*), joka voidaan tulkita sekä mielipiteeksi että ohjeeksi. Mielipide esitetään kuitenkin ilman selvää tekijyyden ilmausta, kuten *mielestäni kannattaa asentaa*. Implisiittisen oman mielipiteen lisäksi lause kuvastaa yleistä ohjetta, jonka voi nähdä koskevan ketä tahansa, mikä on tyypillistä suomen kielen monikolliselle imperatiiville (VISK § 889, 913; ks. myös Helasvuo 2014: 37–39). Tällainen imperatiivin käyttö kertoo kuitenkin sen, että kirjoittaja ei ota vastuuta ohjeen antamisesta. Lähteenä olevan uutisen tekijä (Helsingin Sanomat) kuitenkin nostetaan esiin, mikä lisää lähteen ja siten myös perustelun painoarvoa: tämä toisaalta tekee viestin sanomasta uskottavamman. Kirjoittaja ei tuo esiin omaa tekijyyttään, sillä pääpaino on viestin sanomassa, ei hänessä itsessään tekijänä. Tästä syystä on tärkeämpää korostaa lähdetekstin tekijää, jolla on asian suhteen enemmän auktoriteettia kuin kirjoittajalla itsellään. Sanomalehtiä pidetään yleensä suhteellisen luotettavina ja objektiivisina tiedonlähteinä, jolloin keskeisen sanomalehden nimen mainitseminen mahdollisesti lisää luottamuksen tunnetta viestin sisältöä kohtaan.

4.2 Tekijyyden korostaminen

Tarkastelluissa verkkokeskusteluissa osataan myös korostaa omaa tekijyyttä. Eksplisiittisissä tekijyyden ilmauksissa verkkokeskustelun osallistujat kirjoittavat ja puhuvat pääosin omalla äänellään, mikä näkyy esimerkiksi minä-muotoisissa sanavalinnoissa ja omasta kokemuksesta kertovassa toiminnassa. Tekijyyden eksplisiittisyys vaihtelee kuitenkin sen mukaan, minkälaisesta verkkokeskustelusta on kyse ja minkälainen ”minä” osallistujan taakse asettuu, kun ”minä” voi olla täysin anonyymi, väliaikainen nimimerkki (S24), rekisteröitynyt ja pysyvämpi nimimerkki (LP) tai rekisteröitynyt ja pysyvä oikea nimi (TKS). Eksplisiittistä tekijyyttä on esillä seuraavassa esimerkissä, jossa opiskelija (Anni) ilmaisee selvästi oman näkemyksensä palautteen antamisesta ja saamisesta tutkielmaproessin aikana.

- (4) ANNI: Itse olen arvostanut eniten opintoaikani niitä opettajia, jotka ovat nähneet vaivaa ja antaneet rehellistä eli sekä positiivista että negatiivista palautetta. Ymmärrän sen, että opiskelijoiden voi olla vaikea opponoida toisten opiskelijoiden töitä, mutta sitä en ymmärrä, että jotkut ohjaajat ja opettajat ovat siinä niin huonoja. Kandin ja gradun ohjauksessa on minusta valitettavan suuria eroja palautteen annon suhteen. Minusta jokainen on oikeutettu edes näissä seminaareissa saamaan opettajalta asiantuntevaa, rehellistä ja hyödyllistä palautetta. [TKS palautteen antaminen ja saaminen]

Toisin kuin edeltävän luvun esimerkeissä tässä opiskelija osoittaa tekijyyttä rakentamalla viestinsä kokonaan minä-persoonassa⁵ (*itse olen arvostanut, ymmärrän sen, en ymmärrä, on minusta*), ja tuomalla omat kokemuksensa aiheesta selvästi esiin. Anni sanoo esimerkiksi itse arvostaneensa tietynlaisia opettajia. *Itse* viittaa viestin tunnistetiedoissa näkyvään tekijään, mutta samalla se on tässä kohdassa keino lieventää ”auktori-teettistä minää” ja osoittaa tekstuaalisesti tekijän olevan yksi monista asianosaisista, joilla on aiheeseen jokin näkemys. ”Minä” olisi vielä eksplisiittisempi ja jyrkempi tekijän ilmaus, jossa ei olisi samanlaista samanmielisyyden ja yhteisen aiheen käsittelyn merkitystä kuten toteutuneessa muotoilussa. (Vrt. Hakulinen 1982.) *Itse*-sanana myötä Anni sekä liittyy keskusteluun että korostaa omaa toimintaansa.

Kirjoittaja ilmaisee myös ymmärtävänsä opponoinnin vaikeutta ja ilmaisee mielipiteensä omanaan käyttämällä *minusta*-sanavalintaa, joka tarkoittaa käytännössä samaa kuin *minun mielestäni*. Anni ei siis käsittele aihetta muiden tekijöiden avulla vaan nostaa oman tietonsa ja taitonsa esiin. Tällaisen toiminnan myötä kirjoittaja ottaa vastuun sanomastaan, eikä mielipiteitä tai ohjeita aseteta muiden suihin tai kohdisteta kenelle tahansa. *Minusta* ja *mielestäni* ovat kuitenkin lieventelyn keinoja, mikä kuvastaa tekijyyttä ehkä selvästi mutta ei liian itsevarmasti tai itsetietoisesti. Onkin hyvä ymmärtää, että oman tekijyyden korostaminen ei tällaisessa temaattisessa verkkokeskustelussa tarkoita piittaamattomuutta toisista; kyse on keskustelun ja aiheen käsittelyn ylläpitämisestä sellaisella keinolla, joka toisaalta osoittaa opiskelijan omaa osaamista ja toisaalta opiskelijan kykyä yhteisölliseen viestintään (ks. Kääntä 2015).

TSK-keskusteluissa tekijyyttä saatetaan osoittaa eksplisiittisesti myös tapauksissa, joissa opiskelija viittaa muiden teksteihin ja ulkopuolisiin lähteisiin mutta joissa korostetaan näistä tehtyä tulkintaa eikä niinkään tekstiä itsessään (vrt. esimerkit 2 ja 3). Esimerkissä 5 Jonna yhtyy muiden opiskelijoiden mielipiteisiin käsiteltävästä aiheesta ja siteeraa kurssikirjallisuutta, mutta tekee kaiken tämän omasta näkökulmastaan.

- (5) JONNA: Olen Eevin ja Jarkon kanssa samaa mieltä, että internet on helpottanut ja nopeuttanut tiedonhakua. Itse olen havainnut Nellin varsin käyttökelpoiseksi järjestelmäksi. Lähdekritiikin suhteen on mielestäni hyvää pitää mielessä Hirsjärven ym. (1997: 103) mainitsema ohje: ”Verkkolähde, josta ei löydy tekijän nimeä, tekijöiden yhteystietoja eikä viimeisen päivituksen päivämäärää, ei ole suositeltava tieteellisen kirjoituksen lähde.” Lisäksi,

⁵ ”Minä” näkyy kuitenkin enimmäkseen persoonapäätteinä. Toisaalta tämä on muun muassa Helasvuon (2014: 39–41) mukaan tyyppillistä suomenkieliselle verkossa tapahtuvalle kielenkäytölle.

vaikka tarvittavat tiedot löytyisivätkin, on hyvä tarkastella kriittisesti, missä lähde on julkaistu ja kuka tekstin on kirjoittanut. [TKS elektroninen tiedonhaku]

Tämä tekijyys näkyy esimerkiksi siinä, kuinka Jonna viittaa Hirsjärven ym. kurssikirjaan oman mielipiteensä kautta (*mielestäni on hyvä pitää mielessä...*), ja ottaa näin vastuun sanomastaan. Tässä ei siis ole käytössä samanlaista epäsuoraa ohjailua ja neuvomista kuin esimerkissä 1, koska suositteleva rakenne *on hyvä pitää mielessä* esitetään selvästi kirjoittajan tekona (vrt. geneeriset ja passiiviset puhujaviittaukset Helasvuo 2008). Myös viestin loppu siteerauksen jälkeen on Jonnan tulkintaa ja ilmentää tekijyyttä – joskaan ei niin eksplisiittisesti kuin viestin muut kohdat.

Lähteiden rooli eksplisiittisen tekijyyden ilmauksissa on hiukan erilaista ja vaihtelevaa seuraavassa esimerkissä, jossa keskustelun aiheena on lämpöpumpun kaukosäätimessä olevan ”Ventilation”-napin tarkoitus ja jossa osallistujat ilmentävät tekijyyttä monenlaisilla keinoilla. Esimerkissä on kolme vastausviestiä viestiketjun aloittajan AP:n tiedusteluun, voiko lämpöpumpun ”Ventilation”-toimintoa käyttää ilman kierrättämiseen talossa.

- (6a) V1: *Lainaus käyttäjältä: AP - 20.12.11 - klo:11:45*
Eikö muissa Panoissa ole ventilation nappia kaukosäätimessä? Jos on, niin mikä se on?
"Ventilation mode is to ventilate the dirty air of the room to outdoor, to keep the room fresh and clean" [...]
[linkki manuaaliin]
=> kyseessä on imuri joka puhalttaa ilmaa ulospäin ja puhallusilma vie mukana toivottavasti myöskin noita "lakaisukoneen" keräämiä pölyhiippusia.
- (6b) V2: Ostin 15.7.2004 kesällä Panasonic CS-E12BKP ILP pumpun jossa ei ollut happirikastinta, [...]
Kirjoitin myös samasta happirikastimesta V -07 näin:
Panasonic joissain ilmalämpöpumpumalleissa on mm. happirikastin!
Olen lainannut Panan sivuilta tekstiä v 2007
"Oxygen"
Ainutlaatuinen happirikastin tuo ulkoyksiköltä ohuen letkun kautta happipitoista ilmaa ja se sekoitetaan tasaisesti sisäilmaan. [...]
- (6c) V1: Otsikon kone vastasi tuota minun linkittämää Service Manuaalia. => eli tuossa tuo "Ventilation" oli "pölynimuri" ja imuroi ilmaa sisältä ulospäin.
Vanhemmassa XExxCKE ja XExxDKE laitteissa on sitten ihan oikea "happirikastin", tässä laitteessa "imuroitiin" ulkoilmaa sisälle päin. [...] [LP, cs-xe12eke ventilation?]

Ensimmäisessä vastauksessa (6a) suorien lainausten jälkeen on linkki käyttöohjeeseen, josta ne ovat peräisin. Lopussa on kirjoittajan omaa tekstiä ikään kuin yhteenvetona edellä esitetyistä lainauksista. Tekijyys on siten esillä hyvin implisiittisesti, eikä viestissä korostu viestin kirjoittajan eikä lähteen kirjoittajan tekijyys, vaan viestin sanoma ja asiasisältö. Seuraava vastaaja (6b) sen sijaan korostaa omaa tekijyyttään kirjoittamalla omalla äänellään, joka näkyy ilmauksissa *ostin, kirjoitin* ja *olen lainannut Panan sivuilta tekstiä v 2007*. Näin hän ottaa vastuun sanomastaan, eikä anna lähteen hallita viestinsä sisältöä (vrt. esim. 2.). Esimerkiksi lainaaminen ja kirjoittaminen ilmentävät

tekijän konkreettista toimintaa viestinsä laatimisessa ja jäsentämisessä toisin kuin ”kaiveleminen” esimerkissä 2. Kirjoittajan tekijyys liittyy lainaamiskohdassa myös lähteen, eli laitteen valmistajan virallisen verkkosivun, tekijyyteen. (Vrt. Dervin & Riikonen 2014 läsnäolon mahdollisuuksista.)

Seuraavan vastauksen (6c) on kirjoittanut sama kirjoittaja kuin vastauksen (6a). Tässä vastauksessa V1 korostaa omaa tekijyyttään – toisin kuin ensimmäisessä viestissään – viittaamalla käyttöohjeeseen, jonka joku muu on tehnyt mutta V1 on *linkittänyt* keskustelupalstalle (*Otsikon kone vastasi tuota **minun linkittämää** Service Manuaalia*). Tässä tekijyys ilmenee selvästi persoonapronominin käytöstä (*minun*) eikä pelkästä persoonapäätteen käytöstä, kuten esimerkissä 2 (*kaivelin*) (vrt. Helasvuo 2014). V1:n oman tekijyyden korostuminen seuraa V2:n vastausta, jossa korostetaan tekijyyttä. Näin viestissä voidaan nähdä myös mukautumista edellisen kirjoittajan tekijyyttä korostaviin ilmaisutapoihin, mikä on tyypillistä monille verkkokeskusteluille (mm. Severinson Eklundh 2010) ja mikä voidaan nähdä yhtenä yhteisöllisyyttä rakentavana käytäntönä (esim. Herring 2004, vrt. myös Giles 2016).

5 Lopuksi

Keskustelupalstoilla voidaan tuoda esiin viestin kirjoittajan omaa tekijyyttä sekä toisten kirjoittamien tekstien tekijyyttä, joihin viestissä joko viitataan tai joita lainataan ja referoidaan tekstissä. Tekijyyttä voidaan käyttää vahvistamaan sanoman uskottavuutta ja vakuuttaa lukijaa. Jos lähteenä käytetyn tai lainatun tekstin tekijä voidaan nähdä alansa auktoriteettina (esim. HS), tekijän mainitseminen lisää viestin vakuuttavuutta ja painoarvoa. Myös anonymiteetti on yhteydessä tekijyyksien esiintuomiseen viesteissä. Anonyymisti kirjoitettaessa, kun kiinteää nimimerkkiä ei käytetä ja yhteisön rajat ovat hyvin epämääräiset, voidaan korostaa viestin kirjoittajan tekijyyden sijaan viestin sanomaa ja viestissä käytetyn lähteen tekijyyttä. Taustalla saattaa vaikuttaa epäyksilöllistyminen, jossa anonyymissä ryhmässä olevia yksilöitä ei nähdä yksilöinä: viestin kirjoittaja ei ole niin huolissaan siitä, mitä muut hänestä ajattelevat, sillä ryhmän jäsenten huomio keskittyy heidän itsensä sijasta ryhmän toimintaan (vrt. esim. Christopherson 2006). Toisaalta anonyymien kirjoittajien on vaikeaa käyttää itseään auktoriteettina, koska käyttäjän ei tarvitse eikä kannata rakentaa itselleen asiantuntijaidentiteettiä, sillä se ei ole pysyvä kiinteän nimimerkin puuttuessa. Siten viestin kirjoittajan tekijyys voi olla hyvin etäännytetty tai poissaoleva.

Sen sijaan pysyvällä nimimerkillä tai käyttäjäprofiililla kirjoitettaessa kirjoittajalla voi olla tarve nostaa enemmän esiin omaa tekijyyttään. Verkkokeskusteluissa tekijyyteen liittyy muutakin kuin tekstin kirjoittaminen: viestin kirjoittajalla on aktiivisia rooleja toisen tuottaman tekstin *lukijana*, *tulkitsijana*, *lainaajana* ja *linkittäjänä* (vrt. Johansson 2014). Pysyvän nimimerkin ansiosta kirjoittajat voidaan tunnistaa jatkossa, ja heidän kirjoituksena linkittyvät jonkinlaiseen *tekijään* eli heidän käyttäjäprofiiliinsa. Siten

tällaisessa kontekstissa tekstit eivät voi ikinä olla täysin irrallaan tekijyydestä. Vakaa käyttäjäprofiili mahdollistaa myös ns. pysyvän identiteetin rakentamisen verkkoyhteisössä, jolloin kirjoittajat saattavat kiinnittää enemmän huomiota siihen, minkälaisen kuvan he antavat itsestään. Pysyvyys ja asiantuntijuus ovat toisaalta niitä ominaisuuksia, jotka aikaansaavat yhteisöllisyyttä ja tunnetta yhteisöstä (ks. esim. Schwämmlein & Wodzicki 2012; Herring 2004).

Vielä pysyvämpää ja kiinteämpää tekijyyttä esiintyy artikkelissa käsitellyssä kolmannessa aineistotyyppissä, opiskelijoiden verkkokurssin keskusteluharjoituksissa. Näissä keskusteluissa osallistujat kirjoittavat omilla nimillään ja muodostavat kurssin ajaksi pieniyhteisön, jolle on yhteistä opiskeltavan asian käsitteleminen mahdollisimman hyvällä tavalla, jotta kurssin saa suoritettua hyväksytysti. Näin on ymmärrettävää, että tekijyyttä pyritään ilmentämään selvästi. Opiskelijoiden on erilaisilla tekijyyden keinoilla osoitettava omaa osaamistaan, mutta toisaalta heidän on osattava sopeuttaa omaa tietotaitoaan muiden viesteihin, jotta harjoitus etenisi ja onnistuisi tavoitteessaan (ks. esim. Kääntä 2015; vrt. myös Sokół 2012). Omien nimien näkyminen viestien infotiedoissa on kuitenkin sellainen elementti, joka mahdollistaa sellaisenkin tekijyyden ilmentämisen, joka on etäännytettyä ja joskus jopa lainattua. Tällaisissa tapauksissa ”lopullinen” tekijyys voidaan aina jäljittää viestissä näkyvään kirjoittajan nimeen ja henkilöön nimen takana. (vrt. Herring 2007.)

Tässä artikkelissa käsitellyissä esimerkeissä välittyi kuva kirjoittajista aktiivisina toimijoina, jotka ovat perehtyneet viestiketjussa käsiteltävään aiheeseen ja jotka vaihtelevat osallistumisensa ja tekijyytensä sekä määrää että laatua. Näin on siitakin huolimatta, että tekijyyttä ei aina tuoda selvästi esiin ja että tekijyyttä luodaan myös välillisesti, hyödyntämällä muiden tekijöiden tekstejä ja puheita. Sekä implisiittinen että eksplisiittinen tekijyys aikaansaavat tällaisiin verkkokeskusteluihin ulottuvuuksia, joiden mukaan keskustelu voidaan nähdä vaihtelevissa määrin anonyymiteetin mutta myös yhteisöllisyyden ilmenemisenä.

Lähteet

- Christopherson, Kimberly M. (2006). The positive and negative implications of anonymity in Internet social interactions: “On the Internet, Nobody Knows You’re a Dog”. *Computers in Human Behavior* 23 (2007), 3038–3056.
- Cooren, François. (2008). Between semiotics and pragmatics: Opening language studies to textual agency. *Journal of Pragmatics* 40, 1–16.
- Dervin, Fred & Tanja Riikonen (2014). Itsen teknologiat. Tutkimus identiteeteistä kulttuurienvälisissä podcast-lähetyksissä. Teoksessa: *Kieli verkossa – Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*, 75–104. Toim. Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1402. Helsinki: SKS.
- Festinger, Leon, Albert Pepitone & Theodore Newcomb, (1952). Some consequences of de-individuation in a group. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 47, 289–382.
- Giles, David C. (2016). Observing real-world groups in the virtual field: The analysis of online discussion. *British Journal of Social Psychology*. DOI: 10.1111/bjso.12139.

- Graham, Sage (2016). Relationality, friendship, and identity. Teoksessa: *The Routledge Handbook of Language and Digital Communication*, 305–320. Toim. Alexandra Georgakopoulou & Tereza Spilioti. Routledge Handbooks in Applied Linguistics. Lontoo: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Hakulinen, Auli (1982). Itse-sanan merkityksestä ja käytöstä. *Virittäjä* 86, 43–56.
- Helasvuo, Marja-Liisa (2008). Minä ja muut – puhujaviitteisyys ja kontekstuaalinen tulkinta. *Virittäjä* 112, 186–206.
- Helasvuo, Marja-Liisa (2014). ”Jotta suomalaiset voisivat puhua enemmän.” Puhetilanteen osallistajat tekstiviestikeskustelussa. Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen (toim.): *Kieli verkossa – näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*, 29–49. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1402. Helsinki: SKS.
- Herring, Susan C. (2004). Computer-mediated discourse analysis. An approach to researching online behavior. Teoksessa: *Designing for virtual communities in the service of learning*, 338–376. Toim. Sasha A. Barab, Rob Kling & James H. Gray. Learning in Doing. Social, Cognitive and Computational Perspectives. Cambridge: Cambridge University Press.
- Herring, Susan C. (2007). A faceted classification scheme for computer-mediated discourse. [online] *Language@Internet* 4, article 1. [7.4.2016] Saatavilla: <http://www.languageatinternet.org/articles/2007>.
- Johansson, Marjut (2014). Reading digital news: Participation roles, activities, and positionings. *Journal of Pragmatics* 72, 31–45.
- Kyllönen, Mirka (2012). Kirjoittajan ja lukijan läsnäolo blogissa Kaikki mitä rakastin. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Kääntä, Liisa (2015). Retoriset kysymykset osaamista ja osallistumista herättelemässä opiskeluverkko-keskustelussa. *Puhe ja kieli* 35:1, 23–42.
- McDonald, Daniel & Robyn Woodward-Kron (2016). Member roles and identities in online support groups: Perspectives from corpus and systemic functional linguistics. *Discourse & Communication* 10: 2, 157–175.
- Merriam-Webster Online Dictionary (2016). *Anonymous*. [online]. [22.4.2016]. Saatavilla: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/anonymous>
- Page, Ruth. (2016). Moving between the big and small. Identity and interaction in digital contexts. Teoksessa: *The Routledge Handbook of Language and Digital Communication*, 403–407. Toim. Alexandra Georgakopoulou & Tereza Spilioti. Routledge Handbooks in Applied Linguistics. Lontoo: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Postmes, Tom, Russell Spears, Khaled Sakhel & Daphne de Groot (2001). Social influence in computer-mediated communication: the effects of anonymity on group behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin* 27: 10, 1243–1254.
- Schwämmlein, Eva & Katrin Wodzicki. (2012). What to tell about me? Self-Presentation in online communities. *Journal of Computer-Mediated Communication* 17: 387–407. DOI: 10.1111/j.1083-6101.2012.01582.x
- Severinson Eklundh, Kerstin. (2010). To Quote or Not to Quote: Setting the Context for Computer-Mediated Dialogues. *Language@Internet* 7, article 5.
- Sokół, Małgorzata (2012). Discoursal Construction of Academic Identity in Cyberspace: The Example of an E-seminar. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Tieteen termipankki (2016). *Sosiaalipsykologia: deindividuaatio*. [online]. [28.04.2016]. Saatavilla: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Sosiaalipsykologia:deindividuaatio>
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho (2004). *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio, viitattu 20.4.2016. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>.
- Zimbardo, Philip G. (1969). The human choice: Individuation, reason, and order vs. deindividuation, impulse, and chaos. Teoksessa: *Nebraska symposium on motivation* 17, 237–307. Toim. William J. Arnold & David Levine. Lincoln: University of Nebraska Press.